

NOTULEN

Vergadering:	Raad, nr.
Datum en tijd:	20 februari 2025, uur
Plaats:	SER-gebouw te Den Haag
Aanwezig:	Putters (voorzitter), Arends, Bharosa, Çelik, Dekker, Dijkhuizen, Van Eijck, Ellemers, Elzinga, Fortuin, Hasekamp, Henrar, Hoogstraaten, Van Holstein, Van den Heuvel, Kroes, Laagland, De Leeuw, Majoor, Peek, Smit, Starink, Veldhuizen, Van de Ven, Vonhof, Vuik, Ter Weel, Westerlaken, Van Woerkom, Wuite
Genodigden:	Barbara Baarsma, Malgorzata Bos-Karczewska, Emile Roemer, Richard van Zwol
Secretariaat:	Prins (algemeen directeur), Steveninck (directiesecretaris), Van Driel (management assistent), Velthuisen (audiovisuele ondersteuning), Rensen (verslag)

1. Opening en mededelingen

De *voorzitter* opent de vergadering en heet de aanwezigen welkom.

Er is een bijzonder woord van welkom voor de externe sprekers: Richard van Zwol, Emile Roemer, Barbara Baarsma en Malgozata Bos-Karczewska.

De raadsvergadering wordt opgenomen en is terug te zien via een livestream. Voor de inhoudelijke discussies en bijdragen verwijzen wij naar deze livestream:

[Raadsvergadering 20 februari 2025](#)**2. Verslag 23 januari 2025**

Het verslag van 23 januari 2025 wordt onder dankzegging ongewijzigd vastgesteld.

3. Belang van een open en veilige werkomgeving

De SER is al langer én continue bezig met het belang van een veilige werkomgeving. Dat geldt ook voor de SER-commissies en de Raad.

In de SER komen veel mensen, organisaties en partijen bijeen die met elkaar in overleg gaan. Dat moet op een veilige en goede manier gebeuren.

De SER heeft de volgende uitgangspunten geformuleerd die ook in commissies zullen worden uitgedragen:

“De SER hecht aan een veilige werkomgeving, een plek waar je kunt leren en je ontplooiën, en waar je je gewaardeerd en gerespecteerd voelt om wie en wat je bent.

Zo'n open en veilig werkklimaat maken we samen, met Raads- en commissiedelen en collega's van het SER secretariaat. We zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor een veilige werkomgeving.

Het is belangrijk ons bewust te zijn wat een open en veilige werkomgeving voor iedereen inhoudt en welk gedrag daarbij hoort. Daarbij hoort ook elkaar op een respectvolle manier aan spreken"

4. Adviesaanvraag en kennissessie Arbeidsmigratie

Toelichting door de voorzitter

Eind 2024 heeft de SER een aanvraag gekregen om te adviseren over arbeidsmigratie.

Er zijn vandaag vier externe sprekers en daarna gaan de raadsleden met elkaar in gesprek. Het is de bedoeling om iedereen vandaag op gelijke hoogte te brengen qua kennis en informatie rond het thema arbeidsmigratie.

Naast kennisdeling over wat er al bekend is, worden aan de voorkant van dit advies ook duidelijke doelen en kaders meegegeven aan de te starten Commissie Arbeidsmigratie.

De sprekers van vandaag zijn Richard van Zwol, Emile Roemer, Barbara Baarsma, Malgorzata Bos-Karczewska.

Highlights uit de presentaties

Highlights uit de presentatie Richard van Zwol

Migratie is nooit een structurele oplossing voor vergrijzing.

Migratie is niet stationair; mensen komen en gaan (migratiesaldo).

Het gaat ook om wat mensen drijft om te migreren (push en pull factoren).

Er heeft een versnelling opgetreden in het migratiesaldo waardoor een hoog scenario geen science fiction meer is.

Highlights uit de presentatie Emile Roemer

Het foute verdienmodel moet uit de markt gehaald worden.

Voor arbeidsmigranten is er geen veilige werkomgeving!

Moet altijd de goedkoopste arbeid in de wereld gezocht worden?

Er is veel meer samenwerking nodig met buurlanden!

Highlights uit de presentatie Barbara Baarsma

Kijk niet alleen naar de instroom van arbeidsmigranten; studiemigranten zijn ook potentiële arbeidsmigranten.

De grote kracht van de SER is een gedeelde probleemanalyse te maken, gebaseerd op gewogen feiten en om probleemoplossingen te bieden.

Voor arbeidskrachten vist Nederland uit een steeds leger wordende vijver. Denk erover na of Nederland hier wel goed op voorbereid is.

Oproep aan de SER; duik in de data!

Highlights uit de presentatie Malgorzata Bos-Karczewska

Gemeenten worden opgeroepen om beleid rond arbeidsmigratie te ontwikkelen.

Zorg dat arbeidsmigranten betrokken worden bij beleidsontwikkelingen en uitvoering.

Werkgevers kunnen lokaal met sociale partners arbeidsmigranten opleiden.

Neem arbeidsmigranten ook mee in de human capital agenda.

Samenvatting door de voorzitter

Het is belangrijk om demografische ontwikkelingen goed te volgen, maar ook de versnelling die daarin kan optreden. Het is ook van belang om de feiten op een rij te

hebben en te houden. Die aansporing is gehoord en daar is vandaag een start mee gemaakt.

De feiten zijn vooral ook van belang in relatie tot de verwachtingen rond de tekorten op de arbeidsmarkt; hoe verschilt dat per sector? Hoe slaat het lokaal neer? Is wel goed in beeld hoe die verschillen tussen regio's en steden er uitzien in Nederland?

Er is al een goede start gemaakt, maar de kennis moet wel stevig op orde blijven.

De focus moet blijven liggen op arbeidsmigratie. Dat is de opdracht voor de SER en daar gaat de op te richten commissie mee aan de slag. Toch moeten ook de andere vormen van migratie, die impact hebben op arbeidsmigratie, goed in de gaten gehouden worden.

Door de presentaties van vandaag heen klinkt het scenario-denken door. Dat moet met de op te richten commissie verkend worden. De vraag daarbij is hoe gedacht wordt over het denken in scenario's.

Er komen ook vragen op zoals waar migranten vandaan komen en met welke achtergronden. De vraag is ook hoe zich dat verhoudt tot de keuzes die voor de toekomst van de Nederlandse economie belangrijk zijn. Daar is in SER-verband een duidelijke start mee gemaakt met het traject over de economie van de toekomst. Nu komt het echter aan op het punt waarop het wel wat scherper moet worden in de keuzes die voor de economie van de toekomst belangrijk zijn. Vervolgens is de vraag hoe die keuzes zich dan verhouden tot de ontwikkelingen rond het benodigde arbeidspotentieel van buiten Nederland, de EU of daarbuiten.

Voor het toekomstbeeld zitten afwegingen tussen technologische ontwikkelingen, menskracht en natuurlijk de aanpak van uitbuiting. In ieder scenario klinkt die oproep door, dat is goed overgekomen. Het is eigenlijk een voorwaarde om op een goede, gedragen manier verder te komen richting de toekomst. Die oproep is goed gehoord.

Het laatste punt wat uitgelicht wordt, dat is een duidelijke governance vraag die hier doorheen speelt; wie is waar op welk moment aan zet?

De vraag over de rolverdeling en wie wat moet doen is een hele belangrijke, ook voor de SER en sociale partners. Dat moet in het advies goed geadresseerd worden.

Het gaat nog lastig worden om tot een aantal gedragen oplossingsrichtingen te komen die ook impact hebben. Het is goed om met een paar stevige adviezen te komen die uitvoerbaar zijn en met aanbevelingen waar men iets mee kan. Dat is beter dan dat er een advies komt met te veel aanbevelingen waarvan achteraf blijkt dat er meer keuzes gemaakt hadden moeten worden. De SER moet zelf ook focus houden.

In SER-verband en ook in de raad wordt hier verder over gesproken zodra de Commissie arbeidsmigratie is ingesteld van start is gegaan.

Slotwoord door de beoogde voorzitters van de op te richten Commissie Arbeidsmigratie

Welke belangrijke inzichten zijn er gedeeld?

Mevrouw *Laagland* noemt de rol van de SER. De SER heeft een belangrijke, waardevolle functie en kan het politieke debat sturen. De SER kan met een gedeelde visie impact maken en ervoor zorgen dat er echt actie wordt ondernomen.

De heer *Bharosa* heeft drie punten. Het eerste punt is de erkenning van de urgentie, de complexiteit en de dilemma's. Het tweede punt betreft de herkenning rond matige groei, misstanden en wereldwijde demografische ontwikkelingen. Als derde bleek er aan tafel genoeg energie te zijn om samen gedragen voorstellen te doen om Nederland een stap verder te helpen.

5. Rondvraag en sluiting

Van de rondvraag wordt geen gebruik gemaakt.

De *voorzitter* sluit onder dankzegging de vergadering om 12.25 uur.

Bijlage bij verslag Raadsvergadering 20 februari 2025

Hoofdpunten van de tafelgesprekken

Tafel 1

SER: Jacqueline Prins, Ted van Hintum en Arend Odé

Kroonleden: Fabian Dekker, Bas ter Weel

Werkgevers: Hans van den Heuvel, Jacco Vonhof

Werknemers: Daphne de Wild

Van belang is dat er respect is voor laagproductief werk. Dit mag in het streven naar hoogwaardig werk niet vergeten worden.

Bij elk advies moet naar de haalbaarheid in de uitvoering gekeken worden. Dit aspect krijgt vaak te weinig aandacht.

Het is belangrijk dat er focus wordt aangebracht. Het advies moet niet over alles gaan. We kunnen niet alle problemen oplossen in dit advies.

Roemer moet uitgevoerd worden. Dit is een randvoorwaarde voor verdere advisering. Ook moet duidelijk zijn wat al wel en niet is ingevoerd van de aanbevelingen.

Eerst ook kijken naar onbenut arbeidspotentieel. Niet te snel arbeidsmigranten binnenhalen. Onbenut potentieel moet beter worden benut.

Het advies moet aandacht hebben voor feiten (naast beelden). Goede feitenanalyse is dus belangrijk.

Het advies gaat ook over draagvlak. Iedereen moet voldoende meegenomen worden.

Betrek ook de positie van zzp-ers in het advies. Deze groep maakt deel uit van de huidige arbeidsmigranten.

In de vraagstelling van de adviesaanvraag zit impliciete sturing. De vragen zijn niet objectief. Kijk bijvoorbeeld naar de woordkeuze. De SER moet hier wel op letten.

Tafel 2

SER: Sophia Geelkerken en Riemer Kemper

Kroonleden: Nitesh Bharosa

Werkgevers: Antoine Reijnders, Guido van Woerkom, Anneke Westerlaken

Werknemers: Chris van Veldhuizen

Een gedeelde visie op de toekomstige economie is in theorie een goed vertrekpunt om van daaruit terug te redeneren naar arbeidsmigratie. Tegelijk kun je je afvragen hoe voorspelbaar en stuurbaar die toekomst in 2050 is. Wij hebben al veel 'verconsumeerd' (afgewenteld op onze toekomst): je kunt je alleen al vanwege ecologie (stikstof, natuur) afvragen of zo'n scenario van gematigde groei eigenlijk wel haalbaar is. Dus voor arbeidsmigratie toch vooral ook kijken naar draagkracht in het hier en nu. Randvoorwaarden als huisvesting, (stikstof)ruimte om te bouwen etc. bepalen de marge waarin migratie mogelijk is.

Het probleem met arbeidsmigratie is niet dat we niet tot goede aanbevelingen kunnen komen, maar dat ze om allerlei redenen niet worden uitgevoerd. Kijk als startpunt goed

naar afspraken/overeenstemming in eerdere adviezen. Wat maakt dat die wel/niet zijn uitgevoerd? Voorkom een nieuw rapport met goede, niet uitgevoerde maatregelen.

Kijk niet alleen naar instroom: 80 procent van de arbeidsmigranten is na 10 jaar weer terug in het land van herkomst.

Ook met arbeidsmigratie zullen er (zie ook SER-advies krapte publieke sectoren) te weinig mensen zijn om al het werk te doen. Denk bijv. aan het onderhoud van bruggen en dijken, zorgvraag. Waar zet je op in? Arbeidsmigratie gaat uiteindelijk over keuzes maken.

Het 'aanbod' van arbeidsmigranten zal afnemen. Kijk goed naar de internationale context, niet alleen naar de Nederlandse context. Maakt arbeidsbesparing extra urgent.

Er is werk, er komen mensen, zelfs onder slechte arbeidsomstandigheden. De grootste sturingsmogelijkheid zit op het sturen op de voorwaarden van werk, niet op de instroom. Dus: het niet meer mogelijk maken van onwenselijke bedrijfsmodellen. Regie op verkeer van personen is beperkt.

Kiezen tussen branches, daar gaat de SER niet uitkomen. Geen haalbare insteek.

Het DB van de SER moet op werkbezoek naar een gemeente. Gemeenten vangen op dit moment alle ellende op. Daklozen zijn voor minstens de helft arbeidsmigrant, compleet anders dan vroeger.

Bezie ook onconventionele maatregelen, zoals de oproep van Doekle Terpstra om het collegegeld van techniekopleidingen gratis te maken. Vanuit economie toekomst kun je goed terug redeneren naar dit soort ondersteunend beleid.

Tafel 3

SER: Hansje van der Zwaan en Myrthe Born

Spreker: Barbara Baarsma

Kroonleden: Saniye Celik, Tjerk Kroes

Werkgevers: Christel van de Ven, Theo Henrar

Werknemers: Piet Fortuin, Femke Merel van Kooten

Het kiezen van sectoren voor wel/geen arbeidsmigratie is niet heilzaam. Wel moet worden gekeken onder welke voorwaarden we arbeidsmigratie ondersteunen, en wat er dan nodig is (bijv. in wet- en regelgeving, beleid) om dit te faciliteren.

De vraag is ook in hoeverre dit vraagstuk maakbaar is, en wat het traject/advies dan nog kan toevoegen aan de informatie die er al ligt.

Het is verstandig om rekening te houden met de verschillende categorieën van migranten, en ook de overlap tussen die categorieën. Zo kan hopelijk beter grip worden verkregen op vraag en aanbod. Het benutten van het arbeidspotentieel zit ook in die andere categorieën dan alleen arbeidsmigranten.

De informatie over demografische trends op globaal niveau (presentatie Baarsma) is echt belangrijk om in ogenschouw te nemen.

Daarnaast is het belangrijk om beter in de data te duiken en te zorgen dat we met meer betrouwbare data betere prognoses kunnen doen. Nu handelen we op halve informatie waarmee we vooral kunnen terugkijken, i.p.v. vooruitkijken.

Tafel 4

SER: Astrid van Kleef en Alice Odé

Spreker: Emile Roemer

Kroonleden: Steven van Eijck, Pieter Hasekamp, Jorien Wuite

Werkgevers: Patrica Hoogstraaten, Jeannine Peek

Werknemers: Tuur Elzinga, Steve Smit

Twee belangrijke kwesties uit de presentatie die de commissie mee zou moeten nemen in het advies?

Scenario van de gematigde groei is door de Tweede Kamer omarmd. Gebruik dit en zet in op handelingsperspectieven die hieruit voortvloeien. Draagvlak van rapport commissie Roemer is ook heel breed. Borduur hierop voort.

Schets de mogelijkheden aan de hand van scenario's.

Weeg mee dat de (vier) categorieën migranten vaak overlappen. Benader arbeidsmigranten dus niet als een geïsoleerde groep.

Weeg ook de verblijfsduur van migranten: relevant gegeven.

Welke zaken wil je meegeven en waarom?

Een gelijk speelveld werd door VNO en door alle andere deelnemers vaak aangehaald als gedeeld belang. "Beëindig het perverse verdienmodel" zodat alle ondernemers een eerlijke kans hebben.

Tevens werd het belang van het vergroten van de innovatiekracht door alle deelnemers benadrukt. In dit kader werd de vraag gesteld wat de kosten en baten zijn van arbeidsmigratie in relatie tot innovatie; hier blijkt geen model voor te zijn, alleen anekdotisch bewijs. Je kunt deze balans pas na vele jaren opmaken. Wel is er een aantoonbaar bewijs dat in sectoren waar veel arbeidsmigranten worden ingezet, innovatie achter blijft. De aanname is dat het winst is op korte termijn en verlies op de langere termijn.

Deelnemers beamen de stelling: focus op de mensen (arbeidsmigranten) die al in Nederland zijn. Investeer in deze migranten zodat ze kunnen (blijven) werken met name in tekort sectoren.

Het maatschappelijk absorptievermogen is beperkt. Zeker als je bedenkt dat er in de toekomst een toestroom van klimaatmigranten naar Nederland kan komen.

Er wordt geconcludeerd dat een verhoging (en uitbetaling) van het minimumloon een positief effect heeft op het voorkomen van misstanden het bevorderen van innovaties en productiviteit.

Tafel 5

SER: Alexandra van Selm en Piet van den Reijen

Kroonleden: Naomi Ellemers, Josette Dijkhuizen, Femke Laagland

Werkgevers: Boris vd Ham, Marijke Vuijk

Werknemers: Nic van Holstein

Migratie & migranten

Kijk naar de huidige samenstelling van migratie. Neem alle groepen mee. Persona's (groepen die door beleid worden geraakt, groepen migranten) duidelijk in beeld hebben.

Vooraf schrijvende gevallen van migranten zijn niet in beeld in data en bronnen. Hoe in beeld te krijgen? Ook relevante groep voor advies.

Zet bepaalde groepen niet weg, bv. arbeidsmigrant vs. kennismigrant.

Push en pull factoren van migratie goed in beeld brengen.

Beleidsopties

Samenhang in set van beleidsmaatregelen is belangrijk. Komt uit op scenario gematigde groei.

Belangrijk dat beleid snel wordt opgepakt vanwege urgentie van bestaande problemen. Gemeenten zijn geen eilanden, aandacht voor samenwerking, speciaal voor internationale samenwerking in grensgebieden.

Kun je eisen stellen aan migranten, laag- én hoogopgeleid?

Inzet op naleving van regels rond arbeidsvoorwaarden en arbeidsomstandigheden betekent dat bepaalde sectoren in de knel gaan komen. Die pijn moet worden geduid, het mag geen vrijblijvend advies worden.

Wat is er mogelijk rond mensen meer laten werken? (maakt minder migratie noodzakelijk).

Innovatie betrekken.

Demografische krimp in Europa brengt migratie vanuit landen buiten Europa in beeld. Hiervoor moeten criteria worden uitgewerkt, welke groep laat je op wat voor gronden toe? Hoe doen andere landen dit? Theory of change uitwerken.

Werven in andere landen – aandachtspunt is sociale cohesie in de samenleving. Kunnen migranten zich nestelen in de samenleving? Kun je daarvoor eisen stellen aan migranten? Dit om problemen rond segregatie te voorkomen.

Behoud van arbeidsmigranten is nieuw issue. Vraagt om vertaling naar lokaal niveau.

Hoe kan het beleid meer grip op migratie krijgen dan onder laissez faire-beleid?

Advies

Doelen formuleren voor het advies is belangrijk.

Optie is om deeladviezen uit te brengen voor verschillende deelproblemen of verschillende segmenten van arbeidsmarkt/samenleving, bv. hoog/laagopgeleid.

Er zijn al veel adviezen. Goed om na te gaan waarom die adviezen niet zijn opgevolgd. Welke belemmeringen zijn daar?

Praat met arbeidsmigranten, niet alleen praten over arbeidsmigranten.

Best practices maar ook worst practices verzamelen.

Tafel 6

SER: Marja van Schie en Rowin van Son

Spreker: Richard van Zwol

Kroonleden: Désiree Majoor, Bastiaan Starink

Werkgevers: Robert Veenstra, Sieto de Leeuw

Werknemers: Gissella Arends

Besteed aandacht aan innovatie – bijvoorbeeld de mogelijkheid om robotisering en automatisering in te zetten voor arbeidsbesparing – maar denk hierbij ook aan de gevolgen hiervan op de werkgelegenheid en de verandering in de invulling van werk.

Zorg dat je van te voren een duidelijke probleemanalyse maakt, gebaseerd op feiten en cijfers. Bespreek ook met elkaar waar je het wel en niet over gaat hebben en waar je heen wil.

Durf te benoemen waar je het niet met elkaar over eens bent. Unanimiteit in adviezen zorgt ook dat deze afgezwakt worden: risico van de polder.

Stuur aan op goede en concrete aanbevelingen met impact en toets deze in de praktijk. Voorbeeld werd gegeven van hoe de afschaffing van de looninhouding voor huur er hoogstwaarschijnlijk voor gaat zorgen dat deze contant zal worden uitbetaald, waardoor handhaving nog moeilijker wordt.

Er zou ook aandacht moeten zijn voor fiscale instrumenten die gebruikt kunnen worden om invloed uit te oefenen op arbeidsmigranten.

Meerdere deelnemers gaven aan dat de uitvoering van de aanbevelingen van het Aanjaagteam Bescherming Arbeidsmigranten de basis zou moeten zijn. Overtreders moeten hard aangepakt worden en het probleem moet aangepakt worden vanuit de bron. Kijk hier bijvoorbeeld ook naar inleners van arbeidsmigranten.

De discussie over de economie van de toekomst wordt spannend, maar dit is een gesprek wat we wel samen moeten voeren.

In het advies zou ook aandacht moeten zijn voor beeldvorming en voor de term arbeidsmigrant; wat valt hieronder, hoe zijn verschillende migratiecategorieën verbonden en wat zijn eventuele connotaties bij deze term?

Toegang tot scholing en beschikbaarheid van ontwikkelpaden is een ander belangrijk thema. Het type werk en de manier van werken gaat veranderen, zorg dat iedereen de mogelijkheid heeft om zich door te ontwikkelen. De vraag of (mogelijkheid tot) opleiding onder de zorgplicht zou moeten vallen werd ook gesteld.

Bouw vooral voort op eerdere rapporten, er ligt al veel kennis.

Besteed onder indirecte sturing ook aandacht aan de inrichting van voorzieningen.

Beschikbaarheid van (openbaar) vervoer heeft bijvoorbeeld ook invloed op de mogelijkheid en bereidheid om ergens te gaan werken.